

Høst i gamle dage

Peter Skautrup Centrets manuskriptsamling, der omfatter knap 20 reolmeter, indeholder ud over omfattende optegnelser af dialektord også flere beskrivelser af livet på landet i ældre tid. Blandt disse er den nedenfor gengivne skildring af høsten i et østjysk sogn i slutningen af 1800-tallet.

Fortællingen er skrevet af Peter Kristen Raun Petersen, født 1882 i Voldby syd for Hammel. Han var meddeler til Jysk Ordbog og besvarede i perioden 1949 til 1977 mere end 80 spørgelister – suppleret med en række optegnelser af ord og et par skildringer som den nedenfor gengivne. I anledning af hans 100 års fødselsdag bragte Aarhus Stiftstidende den 3. oktober 1982 en omtale af ham. Han skildres her som en livskunstner, der drømte om at blive journalist, men som dog holdt fast ved landbruget og levede hele sit liv i Voldby. Ifølge omtalen skrev han også digte, som blev sendt til lokalredaktioner, ligesom ”han i dagens spalter tog del i det politiske rundt om i verden, på Christiansborg, i Hammel”.

I 1968 besøgte vi Raun Petersen for at lave en båndoptagelse med ham. På de to bånd, vi optog, beretter han bl.a. om bedsteforældrenes hjem, hedeopdyrkning, tørvegravning, jagt, leg og skolegang. På optagelsen giver han også – uafhængigt af den skriftlige beretning – en fortælling om høsten. Hans mundtlige beskrivelse af høstarbejdet kan høres på vores hjemmeside: www.jysk.au.dk – se under Samlinger > Båndsamlingen > Jyske prøver fra båndsamlingen.

Ove Rasmussen

Høsttiden.

Høsten haae aal Daw waa den Ti o Oret, dæ haa waa den travlest Ti. Den Ti hue Goren it ku klare dem mæ den dawle Arbejskraft, men sku ha Hjælp uefræ i Form o Høstmænd aa Opbinderske.

De wa nowe long Arbejdsdaw. De begynt gjen Klokken sejs om Muenen aa bløw saa ve te syw halot om awtenen. Men dæ wa aalti en gue Stemning, faa sjel om di nok bløw træt, saa bløw di aalle sur. De wa jo om Høsten.

Di flest Goe haj di saam Folk hwæ Oe, de wa jo Indsiddere aa smø Husmænd mæ en bette Plet Joe, dæ gjen vil tien en gue Skjelling aa saa maaske en Hjelp te aa bjerre dje ejen Høst. De wa som Regel aalti di saam Folk, di haj i dem saam Gor, de wa tit, di wa i tow Generationer.

Næe Kuent wa mon, gik dæ Boj te dem, di sku ha, om aa kom den aa den Daw. Dawen begyndt saa mæ, te dem dæ sku høst sku ha dje Hjølly sleben. Hie po Ejnen haa vi aaltie holdt wos te Sliebstienen. Po anne Ejn, særli vejstepo, brugt di aa pæn dem mæ en Hamme, aa saa maat Strygen gye Resten. Hvæ Mand sleb sjel si Hjølly, di skywte saa te aa drau.

Høsten har alle dage været den tid af året, der har været den travleste tid. Den tid, hvor gårdene ikke kunne klare sig med den daglige arbejdskraft, men skulle have hjælp udefra i form af høstmænd og opbindersker.

Det var nogle lange arbejdsdage. Det begyndte gerne klokken seks om morgenen og blev så ved til syv – halvotte om aftenen. Men der var altid en god stemning, for selv om de nok blev trætte, så blev de aldrig sure. Det var jo om høsten.

De fleste gårde havde de samme folk hvert år, det var jo indsiddere og små husmænd med en lille plet jord, der gerne ville tjene en god skilling og så måske en hjælp til at bjerge deres egen høst. Det var som regel altid de samme folk, de havde i de samme gårde, det var tit, de var i to generationer.

Når kornet var modent, gik der bud til dem, de skulle have, om at komme den og den dag. Dagen begyndte så med, at dem, der skulle høste, skulle have deres le slebet. Her på egnen har vi altid holdt os til slibestenen. På andre egne, særlig vestpå, brugte de at penne dem med en hammer, og så måtte strygen gøre resten. Hver mand sleb selv sin le, de skiftede[s] så til at drage (dvs. dreje slibestenen).

Imellegolaw hjalp Høstkwneren saa Kuenen mæ aa law Melmaje te, faa Pigeren di sku jo ha maalket.

Næe di saa wa færði, kam di ind aa fek Øllebrø helle Mjælkebrø, dæ va di Steje, di fek en Sejtemelmad aa en Slat Kaffe te.

Næ di saa kam i Marken aa sku te aa begynd, saa strøg di aalsammel dje Hjøllie po jen Gong, aa saa wa dæ ingen, dæ maat stryg, innen den forre Mej haj strøgen.

Wa et en bette Goe aa en ong Mand, dæ sjel gik mæ i Arbitet, saa wa et jo ham dæ gik foran. Wa et en stue Goe – wi haj jo flie po øwe hunne Tønne Land – ja saa war et jo Forkaalen, dæ gik forrest, aa han haj saa Willestpigen te Optaar. Nejstette kam jo saa Annenkaalen. No sku Bettepigen jo egentlig aa hat henne Plads bag ette ham, men da hun jo manne Gong it wa mie end fjowten femten Aae, ku de it aaltid læ sæ gye. Men haj di saa en Dreng po Goren helle – en ”slobbestue Knejt” o dje ejen – saa bløw han sat te aa ”trimmel” faa hin, aa saa haj hun jo blot aa bin Nieget, aa saa gik et jo.

De wa aaltie møj varmt om Høsten dengong, aa Folk wa hiel annelejs klej po end notedaws. Mandfolken gik jo i nowe tyk aa long Hørgens Skjote, ja manne enda i Blaargens, Vejmels Vest aa Vejmels

I mellemtiden hjalp høstkonerne så konen med at lave mellemadder til, for pigerne de skulle jo malke.

Når de så var færdige, kom de ind og fik øllebrød eller mælkebrød, der var steder, [hvor] de fik en sigtemellemmad og en slat kaffe til.

Når de så kom i marken og skulle til at begynde, så strøg de alle sammen deres le på en gang, og så var der ingen, der måtte stryge, før den forreste mejer havde strøget.

Var det en lille gård og en ung mand, der selv gik med i arbejdet, så var det jo ham, der gik foran. Var det en stor gård – vi havde jo flere på over hundrede tønder land – ja så var det jo forkarlen, der gik forrest, og han havde så førstepigen som optager. Næstefter kom jo så andenkarlen. Nu skulle lillepigen jo egentlig have haft sin plads bag efter ham, men da hun jo mange gange ikke var mere end fjorten-femten år, kunne det ikke altid lade sig gøre. Men havde de så en dreng på gården eller – en slubberstor (dvs. meget stor) knægt af deres egne – så blev han sat til at ”trimle” for hende, og så havde hun jo blot at binde neget, og så gik det jo.

Det var altid meget varmt om høsten dengang, og folk var helt anderledes klædt på end nu til dags. Mandfolkene gik jo i nogle tykke og lange høgarnsskjorter, ja mange endda i blågarns, vadmelsveste og

Bowse, aa Kvindfolken wa jo i Hørgens Kjowle, dæ wa saa long, te di slæbt ette dem. Di haj aalti en Kyshat po Hoiet o hwi Lat, aa po Armen haj di Høstærme dæ wa knappet ve Honen aa bonnen mæ et Bennel øwe Alboveren, de wa faa aa skon Kjowlærmeren, aa saa haj di gjen Høsthaandske po, faa dæ wa jo en mengde Tisle dengong.

Næ Klokken wa ni, saa wa et Melmajsti, den haj di mæ hjemfræ i nowe Korre aa "Pejteren" mæ Øl. A haa aalle sit di haj Brenvin mæ i Marken. De waaet nok en trej Kutie mæ aa fo di hie Melmaje nie; nok haj di travlt, men di sku da aa ha madrow. Aa saa høst di ijen te Meje.

vadmelsbukser, og kvindfolkene var jo i høgarnskjoler, der var så lange, at de slæbte efter dem. De havde altid en kysehat på hovedet af hvid lærred, og på armene havde de høstærmer, der var knappet ved hånden og bundet med et bændel over albuerne, det var for at skåne kjoleærmerne, og så havde de gerne høsthandsker på, for der var jo en mængde tidsler dengang.

Når klokken var ni, så var det mellemmadstid, den (pakken med mellemmadder) havde de med hjemmefra i nogle kurve og "pejteren" (en dunk) med øl. Jeg har aldrig set, de havde brændevin med i marken. Det varede nok en tre kvarter med at få de her mellemmadder ned; nok havde de travlt, men de skulle da også have madro. Og så høstede de igen til middag.

Næ di saa haj fot dje Unnowe, sku Kaalfolken ud aa slib ijen. Pigeren gik i Nøset aa maalket, faa den Gong bløw dæ jo maalket trej Gong om Dawen. Kvonneren hjalp saa te mæ aa wask op. Dæ sku jo gjen blyw en Ston te en bette Mejeshvil, saa Klokken ku godt go te tow, innen di kam ud ætte aa haj fot en to Kaffe mæ en Kandisknald te.

Omkring ve Klokken fi – halfem wa dæ Ettemejesmelmad, den kam Kuenen tit ud mæ faa aa si, hujen de gik aa snak let.

Ja saa høst di ijen te ve syvtien, men dimed hoj Dawen it en, saa sku di jo te aa set sammel, de di haj høst om Dawen, ialfald hves de so ud te Rejn. Wa et Row, di høst, saa sku et da settes sammel, faa de maat it leg po Joren om Nætten. Saa sku di hjem aa ha dje Nætowe, aa saa wa den Daw faabi da faa Kaalfolken, ja de sku wol nok wannes Hejst, men Pigeren sku jo hen aa maalk ijen, aa Husmanen aa hans Kuen sku maaske hjem aa ha et Skor elle to po dje ejen, men di eno ku si teet.

Hves de wa saalen, te dæ kom en Byg, mens di høst, saa gik di jo hjem aa vent paa Tarveje, hves den wa ret stue, helle osse to di nowe niige øwe dem. Kam dæ en Rejnvejrsdau, saa bløw Kaalen sen ud aa

Når de så havde fået deres middagsmad, skulle karlene ud og slibe igen. Pigerne gik i kostalden og malkede, for den gang blev der jo malket tre gange om dagen. Konerne hjalp så til med at vaske op. Der skulle jo gerne blive en stund til et lille middagshvil, så klokken kunne godt blive to, inden de kom ud efter at have fået en tår kaffe med en kandisknald til.

Omkring ved klokken fire – halvfem var der eftermiddagsmellemmad, den kom konen tit ud med for at se, hvordan det gik, og (for at) snakke lidt.

Ja, så høstede de igen til ved syvtiden, men dermed havde dagen ikke ende, så skulle de jo til at sætte sammen, det de havde høstet om dagen, i hvert fald hvis det så ud til regn. Var det rug, de høstede, så skulle det da sættes sammen, for det måtte ikke ligge på jorden om natten. Så skulle de hjem og have deres aftensmad, og så var den dag forbi da for karlene, ja der skulle vel nok vandes heste, men pigerne skulle jo hen og malke igen, og husmanden og hans kone skulle måske hjem og have et skår (med leen) eller to på deres eget, mens de endnu kunne se til det.

Hvis det var sådan, at der kom en byge, mens de høstede, så gik de jo hjem og ventede på tørvejr, hvis den var ret stor, eller også tog de nogle neg over sig. Kom der en regnvejrsdag, så blev karlene sendt ud at pløje i

plow i Brakmarken, di anne maat saa si aa fin po noi i Laaen. A tøkkes, de wa møj beje Veje om Høsten dengong end no. Vi ku gjen begynd aa kjø ind, næe wi wa færði mæ aa høst. Dæ ku godt wæe møj Dog om Muenen, men saa fek vi jo fat i Ryweren aa kam ud aa ryw Stob te Melmajsti.

De wa Skek dengong aa twellingbind Kuenet, de wel sæj, dæ bløw bonen tow aa tow Niegi sammel mæ et Halmbon; de wa jo saaen, te Kuenet wa noej bette dengong aa ku læt skrie i Bonet, aa da de jo sku tæskes mæ Plejl aa binnes i pæn Brynninge, sku et jo it saa gjen blyw te jenne Rywels aalsammel. De vel sej, de dæ sku settes i Hes, maat it binnes, faa saa waet it saa nem aa set en pæn Hes o.

Rowen wa jo de o kuenet, dæ bløw føst mon, de wa jo de o kuenet, dæ bløw taa mjest Hensyen te, de gjaldt jo om aa fo de godt bjerret, saa dæ ku blyw noej godt Brø, aa de gjalt om it aa spil noj; diefaa bløw dæ aasse laa Dækkene aa Sækki i Uenen, næe de kjøs hjem faa aa ku samel di Kjenne op, dæ falt o; dæ wa aasse laa noj unne Lowgabet. Dæ wa aasse et Rowgwol, hue dæ it maat kom ant Kuen i. Paa di smo Ejendom waet møj Skek aa set Rowen op po Stowhus-

brakmarken, de andre måtte så se at finde på noget i laden. Jeg synes, det var meget bedre vejr om høsten dengang end nu. Vi kunne gerne begynde at køre ind, når vi var færdige med at høste. Der kunne godt være meget dug om morgenen, men så fik vi jo fat i riverne og kom ud at rive stubbe til mellemmadstid.

Det var skik dengang at tvillingbinde kornet, det vil sige, der blev bundet to og to neg sammen med et halmbånd; det var jo sådan, at kornet var noget småt (kort) dengang og kunne let skride i båndet, og da det jo skulle tærskes med plejl og bindes i pæne knipper, skulle det jo ikke så gerne blive til ene rivelse altsammen. Det vil sige, det der skulle sættes i hæs, måtte ikke (tvilling)bindes, for så var det ikke så nemt at sætte et pænt hæs af.

Rugen var jo det af kornet, der blev først modent, det var jo det af kornet, der blev taget mest hensyn til, det gjaldt jo om at få det godt bjerget, så der kunne blive noget godt brød, og det gjaldt om ikke at spille noget; derfor blev der også lagt dækkener og sække i vognen, når det kørtes hjem for at kunne samle de kerner op, der faldt af; der var også lagt noget under logabet (dvs. lemmen til loen). Der var også et ruggulv (dvs. et afsnit til rug), hvor der ikke måtte komme andet korn i. På de små ejendomme var det meget skik at sætte rugen op på stuehusloftet, der sad det jo tørt og godt. Jeg kender

lowtet, dæ saj et jo taet og godt. A kinne di Steje, hue di gik i Syviskow ui i Laaen, næ di task Row faa it aa trej Kjenneren i Støkki.

Sku dæ Kuen po Lowtet, saa sku dæ væe et Rekkiverk omkring Skaastien faa Brandfaren – de va it aal Skaastien, dæ va lie gue – aa de sku di trej Mænd, dæ som Skostjensynere gik ront i Sownet en Gong om Oret si ætte, di sku aasse paasi, at dæ hen en Stej, en Brandhaag, en Yws aa tow Span po Govlen. Om dæ saa me Tien bløw Hvolle i Spanen, aa Stejen bløw raaien, goe it saa møj, hves dæ bløw baajen ”po en bette Swot”.

Næ di wa færdi mæ aa høst, haj di et Opskør, som di kalt et. Di samledes i Goren en Awtenston aa fek let godt aa spis aa en To Kaffe aa et Spel Kwot ovenpo, men naae di wa hiel færdi mæ Høsten, saa sku dæ jo wæ Høstgill, saa sku di jo mæ aal dem, dæ haj hat de minste mæ Høsten aa gye, aa dæ wa osse somtie noi Famili mæ.

Di wa aalsammel i dje bejst Kleie, aa haj di Bøn, wa di aasse mæ. Di kam saa ve Awtensti, saa fik di Sop aa Kjøj i Peberodsovs mæ Dram aa Øl te te Mandfolken, aa saa wa dæ jo noe sød Drekkels te Kvindfolk aa Bøn. Saa fek Mandfolken nowe Ponse, aa saa sku dæ gjen daanses let. Po di stue Goe haj di jo aaltie en stue Ovestow,

de steder, hvor de gik i sivsko ude i laden, når de tærskede rug, for ikke at træde kernerne i stykker.

Skulle der korn på loftet, så skulle der være et rækværk omkring skorstenen for brandfaren – det var ikke alle skorstene, der var lige gode – og det skulle de tre mænd, der som skorstenssynere gik rundt i sognet en gang om året se efter, de skulle også påse, at der hang en stige, en brandhage, en økse og to spande på gavlen. Om der så med tiden blev huller i spandene, og stigen blev rådden, gjorde ikke så meget, hvis der blev budt ”på en bette sort” (en kop kaffe med snaps i).

Når de var færdige med at høste, havde de et opskær, som de kaldte det. De samledes i gården en aftenstund og fik lidt godt at spise og en tår kaffe og et spil kort ovenpå, men når de var helt færdige med høsten, så skulle der jo være høstgilde, så skulle de jo med alle dem, der havde haft det mindste med høsten at gøre, og der var også sommetider noget familie med.

De var allesammen i deres bedste klæder, og havde de børn, var de også med. De kom så ved aftenstid, så fik de suppe og kød i peberrodssovs med dramme og øl til til mandfolkene, og så var der jo noget sød drikkelse til kvindfolk og børn. Så fik mandfolkene nogle punche, og så skulle der gerne danses lidt. På de store gårde havde de jo altid en stor overstue, og der var

aa dæ va jo gjen jen helle naan, dæ ku gnie paa en Fjol elle haj en Hamonika. Di ku osse klar dem i en snæue Vening mæ aa spel po en Reekom aa saa søng let te. Hen o Nætten fek di saa Bollepons aa warm Æbelskywe, aa saa fek di dem en naaen Polka elle Swete aa go hjem po.

Saae wa et Høst i gammel Daw, di ku baade arbit aa fest.

Voldby i August 1968.

P. Raun Petersen.

jo gerne en eller anden, der kunne gnide på en fiol (violin) eller havde en harmonika. De kunne også klare sig i en snæver vending med at spille på en redekam og så synge lidt til. Hen på natten fik de så bollepunch (punch i en terrin) og varme æbleskiver, og så fik de sig en anden polka eller svejtrit at gå hjem på.

Sådan var en høst i gamle dage, de kunne både arbejde og feste.

Illustrationerne til denne artikel er fra Gunnar Knudsen: *Dansk Bondeliv i forrige århundrede*, 12. kap.: Sommerens arbejde.